

Activitat 2

INTRODUCCIÓ AL LLENGUATGE DE LES CIÈNCIES DE LA SALUT

Objectius

—Aquesta pràctica pretén oferir un primer contacte amb algunes qüestions relatives a la terminologia mèdica que són d'importància central per al seu ús rigorós

Materials:

—Bernabeu, J. et al. (1995). *El llenguatge de les Ciències de la Salut. Introducció a la formació de termes mèdics*. València, Generalitat Valenciana, Conselleria de Sanitat i Consum. (En la Biblioteca).

—López Piñero, J.M.; Terrada Ferrandis, M.L. (1990). *Introducción a la terminología médica*. Barcelona, Salvat. (En la Biblioteca).

—Navarro Acebes, X. (1996). *Curs pràctic de Terminologia mèdica*. Bellaterra, UAB. (Teniu una còpia a la Carpeta de l'Activitat a l'Aula virtual).

En la Web: Catalunya en línia. Diccionari enciclopèdic de medicina: < <http://www.medic.cat/home/cel/Mdicc.htm> >.

PART A: ALGUNES CONSIDERACIONS D'ORDRE TEÒRIC

Origen dels termes mèdics

La majoria dels gairebé cent mil termes mèdics són d'origen grecollatí, ja siguen de procedència clàssica, ja siguen neologismes construïts amb arrels, prefixos i sufixos basats en aquestes dues llengües clàssiques. Encara que molt més escasos, també n'hi ha que procedeixen d'idiomes moderns, sobretot d'aquells que han exercit el paper de 'lingua franca' de la comunitat mèdica internacional com és ara el francès, l'alemany i el anglès.

D'altra banda, hi ha també un nombre **d'epònims** (termes associats al nom d'una persona) considerable. Per exemple:

—**Lligament de Gimbernat**: Làmina fibrosa que omple exactament l'angle agut que forma la porció interna del lligament de Fal·lopi amb la cresta pectínia; no és més que la porció reflectida de l'aponeurosi del múscul oblic major, que es converteix de vertical en horitzontal o lleugerament ascendent.

—**Glomèrul de Malpighi**: Glomèrul renal.

—**Reacció de Wassermann**: Reacció de desviació del complement per al diagnòstic de la sífilis amb un antígen primitivament representat per un extret de fetge de fetus sifilític i actualment constituït per determinats extrems d'òrgans.

El problema que planteja aquest tipus de epònims és que no sempre hi ha unanimitat sobre el descobridor o inventor. Per exemple la Malaltia de Basedow, també es diu Malaltia de Graves, Malaltia de Parry o Malaltia de Flajani.

Exemples **Sigla**:

TAC: Sigla de Tomografia axial computada

Sida: Síndrome d'immunodeficiència adquirida

Exemples de **acrònims**:

Aldehid: acrònim llatí de *alcohol dehydrogenatus*

Làser: forma catalanitzada de l'acrònim de la designació anglesa *light amplification by stimulated emission of radiation*

Màser: Acrònim del terme anglès *microwave amplification by stimulated emission of radiation*

Com assenyala Xavier Navarro "Encara que sembli molt complex per al profà, el vocabulari mèdic es pot aprendre i deduir sense gaire dificultat coneixent un nombre limitat de paraules o de termes, i se'n poden construir moltes altres a partir d'aquelles".

Fenòmens semàntics

El llenguatge mèdic no s'ajusta a un criteri lògic uniforme. S'hi presenten, entre d'altres, els següents **fenòmens semàntics**:

Polisèmia: un terme té dos o més significats. Per exemple, la paraula '*Estrella*' pot significar:

1. Representació convencional d'un estel que hom fa amb una figura formada per raigs que parteixen d'un centre comú o per un cercle voltat de puntes.
2. Nom de diferents objectes la forma dels quals és semblant a una estrella.
3. Nom donat a algunes formacions anatòmiques que tenen una forma semblant a la representació convencional (amb raigs) d'un estel.

Un altre exemple. La paraula '*Adenitis*' pot significar:

1. Inflamació d'una glàndula. Adenitis vulvovaginal. Bartholinitis
2. Inflamació dels ganglis limfàtics. Adenitis aguda, adenitis crònica, adenitis flegmonosa, adenitis tropical, etc.

Homonímia: dos termes distints coincideixen en una mateixa forma. Designa la relació de semblança en la manera d'escriure o pronunciar que presenten dues paraules de significat diferent o de diferent valor gramatical. La homonímia és rara en la terminologia mèdica. Sol derivar de la coincidència de forma d'arrels procedents de paraules diverses gregues o llatines. Per exemple:

Metrologia. L'arrel 'metro' coincideix en els mots 'metron', que significa 'mesura' i 'metro', que significa 'úter'.

Un altre exemple: '**Gonocèle** pot significar 'tumefacció del genoll' o 'acumulació d'esperma en els conductes seminífers, espermatocèle'.

Sinonímia: dos o més termes tenen el mateix significat. Per exemple, 'nefrologia' i 'renopatia'; 'oftalmòleg' i 'oculista'; 'mononuclear' i 'uninuclear'.

Nefrologia: Denominació genèrica de les malalties renals, nefrèsia, nèfria

Renopatia: Nefrologia

Oftalmòleg -òloga: Persona versada en oftalmologia, oculista.

Oculista: Oftalmòleg

Mononuclear: que té un sol nucli

Uninuclear: mononuclear

Antonímia: dos termes tenen significats oposats. Exemple:

Hipotensió i Hipertensió

Isocòria (Igualtat del diàmetre de les dues pupil·les.) i **Anisocòria** (Anisometria entre la pupil·la d'un ull i la de l'altre)

Anabolisme (Conjunt de processos assimilatius o reaccions de síntesi que tenen lloc en els processos del metabolisme.) i **Catabolisme** (Conjunt de reaccions metabòliques en què la degradació d'uns composts complexos, que es constitueixen en uns altres de més senzills, comporta una oxidació i, per tant, l'alliberament d'energia. És oposat a anabolisme.)

Relació genèric-específic: un terme inclou el significat d'un altre. Per exemple:

Malaltia... Cardiopatia (Nom genèric per a designar les malalties del cor, especialment les que afecten el miocardi (miocardiopaties); *Coronariopatia; infart miocardiàc; infart miocardiàc trombòtic; infart miocardiàc trombòtic posterior*).

Potser s'observa millor de forma gràfica:

Malaltia...

Coronariopatia

Infart miocardiàc

Infart miocardiàc trombòtic

Infart miocardiàc trombòtic posterior

Un terme pot estar integrat per una o per diverses **arrels** (substantius o adjectius) i tenir un o diversos **prefixos** i **sufixos** (o no incloure'n cap). Exemples:

Arrels: *gàmeta*, *tifus* (un substantiu); *colecist* (dos substantius); *argentòfil* (substantiu i adjectiu); *melanòfors* (dos adjectius); *leucocitoblasto* (adjectiu, substantiu i adjectiu); *otorinolaringòleg* (quatre substantius)

Prefixos i arrels: *endoderm*, *pericardi* (un prefix i un substantiu); *eferent*, *antigen* (un prefix i un adjectiu); *exencefalocèle* (un prefix i dos substantius); *subinvolució* (dos prefixos i un substantiu).

Arrels i sufixos: *nefritis*, *osteoma* (un substantiu i un sufix); *cirrosi*, *amaurosi* (un adjectiu i un sufix); *trombocitopènia* (dos substantius, un adjectiu i un sufix)

Prefixos, arrels i sufixos: *anèmia*, *pericarditis* (un prefix, un substantiu i un sufix); *hiperparatiroidisme* (dos prefixos, un substantiu i un sufix); *hiperleucocitemia* (un prefix, un adjectiu, dos substantius i un sufix).

Des del punt de vista lògic hi ha dos tipus bàsics de **combinació**: la determinativa i la copulativa. Els prefixos, els sufixos i bona part de les arrels tenen la funció de determinar, és a dir, de delimitar i precisar, el significat de l'arrel principal, que és sempre la que figura en últim lloc. Per exemple:

Hiperleucocitemia:

Arrel principal: (*h*) *em* = sang

Substantiu *cit*, cèl·lula

Adjectiu *leuco* (blanc)

Prefix *hiper* (excés)

Sufix *ia* (estat patològic)

Hi ha diverses **formes especials de combinació** d'aquests elements, però les principals són:

l'enllaç: (mitjançant una vocal, generalment 'o', 'i')

Si la trobada de consonants es produeix entre arrels, s'afegeix una vocal (enllaç). En principi, la vocal d'enllaç és una 'o' quan les dues arrels són gregues, o una grega i una altra llatina:

Gastr-o-patia

Encefàl-o-mielitis

Argent-o-fil

És una 'i' en el cas que les dues siguin llatines:

Puer-i-cultura

Quadr-i-gèmin

Excepcions: *neur-i-lema* (dues arrels gregues); *ocul-o-motor* (dues arrels llatines)

l'al·literació: la consonant final d'un prefix es converteix en la inicial de l'arrel o desapareix. La consonant final d'un prefix que es troba amb la consonant inicial d'una arrel es converteix aquesta

(al.literació). La doble consonant resultant resultant pot conservar-se (*irrespirable*, d'in i *respirabilis*), encara que gairebé sempre es redueix a una (*aferent*, d'ad i *ferens*, *ferentis*)

L'elisió: la vocal final d'un prefix s'elimina

La vocal final d'un prefix que es troba amb la vocal inicial d'una arrel desapareix (elisió):

Paròsmia (de *per* i *osmé*),
Eponiqui (d'*epi* i *Onyx*, *onicis*)

Només roman quan està accentuada, com succeeix amb *perí* (al voltant): *periadentitis*, *periencefalitis*, *periosti*.

Nomenclatures normalitzades de les ciències mèdiques bàsiques

Les nomenclatures normalitzades internacionalment tenen com a objectiu superar les dificultats que plantegen els fenòmens semàntics esmentats adés, especialment els procedents de la falta de precisió. Entre les corresponents a les ciències mèdiques bàsiques es troben les següents:

—*Codi Internacional de Nomenclatura Botànica* i *Codi Internacional de Nomenclatura Zoològica*

El primer s'utilitza per designar les plantes medicinals i també les comestibles i verinoses; el segon, per denominar els protozous patògens i els animal paràsits, verinosos i comestibles com també els usats en anatomia i fisiologia comparades i en la investigació mèdica experimental.

Tot i algunes diferències de detall, les dues nomenclatures són bàsicament coincidents: utilitzen termes en llatí sotmesos a regles gramaticals llatines i a una sèrie de normes molt detallades i precises. La fonamental és que els noms de les espècies vegetals i animals són binomials, és a dir, consten de dos noms: el primer es majúscula i sotalineat, és el nom del gènere al qual pertanyen (per exemple: *Digitalis*, *Treponema*) i el segon, en minúscula i sotalineat, un adjectiu o substantiu propi de l'espècie (per exemple: *Digitalis purpurea*, *Treponema pallidum*). A aquests dos noms segueix sovint com a epònim, sobretot en les espècies vegetals, el cognom de l'autor que va publicar-ne la primera descripció, de vegades abreujat, sobretot el de Linné (per exemple: *Digitalis purpurea* L., *Tagetes lucida* Cavanilles).

—*Codi Internacional de Nomenclatura de Bacteriologia*. La nomenclatura normalitzada dels bacteris és independent de la botànica, encara que s'ajusta a normes semblants i es va constituir a partir d'aquesta.

—*Nòmina anatómica*: També els seus termes són llatins i se sotmeten a les regles gramaticals d'aquest idioma clàssic. Entre les seues normes destaca que són termes únics per a cada part anatómica, el més curts i senzills possible, i expressions amb significat informatiu o descriptiu (per exemple: *arteria femoralis*, *ligamentum annulare*). Els epònims hi són exclosos (per exemple: el triangle d'Escarpa és *trigonum femorale*; la trompa d'Eustaqui és *tuba auditiva*; la trompa de Fal.lopi és *tuba uterina*, etc.).